

Digitális egyenlőtlenségek a szociológiai elemzések tükrében

BARNUCZ Nóra

**Nemzeti Közszerológati Egyetem
barnucznora@gmail.com**

A tanulmány digitális egyenlőtlenségekkel összefüggő kérdéseket vizsgál a magyar diákok digitális hozzáférési lehetőségeit szemügyre véve. A digitális hozzáférési adatokat tekintve az elméleti kutatásból kiderül, hogy nemzetközi téren Magyarország inkább a leszakadó országok közé sorolható. Az írás egy nemzetközi kutatás adataiból leválogatott magyar tanulók számítógép- és internet-ellátottságára vonatkozó kérdések mentén tesz utalásokat a digitális egyenlőtlenségek nyomaira. A szociológia klasszikus területét jelentő egyenlőtlenség vizsgálatán belül a digitális világ egyenlőtlenségeivel foglalkozó kutatások az ezredfordulóra jelentek meg. A digitális egyenlőtlenség kutatási kérdései arra irányulnak, hogy az oktatási egyenlőtlenségeket mennyire rajzolja át a digitális egyenlőtlenség, „a digitális egyenlőtlenségek vajon különböznek-e a hagyományos társadalmi egyenlőtlenségektől, más dinamika jellemzi-e őket, megváltoztatják-e a tradicionális egyenlőtlenségi viszonyokat” (Fehérvári, 2017:157).

Elméleti háttér

Az ipari forradalom idején Marx, Weber és Durkheim a gazdaság, a munkaerőpiac differenciálódásával magyarázza az egyenlőtlenségek kialakulását. Míg Marx szerint a tulajdon, addig Weber szerint a tulajdon mellett a hatalom és a presztízs is alakítja a társadalom egyenlőtlenségi viszonyait. A posztindusztriális társadalomban az említett elemeken kívül megjelenik a tudás és az információ. Machlup (1962) tudásipart említ, melynek öt fő eleme van: az oktatás, a kutatás és fejlesztés, a tömegmédia, az információtechnológiák és az információszolgáltatások. A posztindusztriális társadalom mellett elterjedt az információs társadalom kifejezés is, míg manapság már a hálózati társadalom (Castells, 2005) vagy a digitális társadalom megnevezéseket használjuk (Fehérvári, 2017).

A társadalmi egyenlőtlenségek elméleti megközelítéseiből Bourdieu tőkeelméletét érdemes megemlíteni, miszerint „a társadalom egyenlőtlenségi viszonyait a gazdasági, a kulturális és a társadalmi tőke alakítja, melyek egymásra átválthatóak és átörökökíthetőek” (Fehérvári, 2017:158). Angelusz és munkatársai (2004) megállapítják, hogy a kulturális és a társadalmi tőke a posztindusztriális társadalomban egyre inkább felértékelődnek. Az egyén egyrészt az iskolázottsága (képzése, műveltsége) révén jut a különböző tudáselemekhez, melyek nélkülözhetetlenek a munkaerőpiaci sikerességhez (kulturális tőke),

másrészt az infokommunikációs technológiai eszközök az oktatásban betöltött szerepük mellett (Fehér, 2014; Aknai, 2017; Czékman, 2018) fontos szerepet játszanak a kapcsolati hálók kialakításában és fenntartásában (társadalmi tőke) (Fehérvári, 2017:158).

Fukuyama (1995) szerint a társadalmi tőke és bizalom magas szintje szükséges a digitális technológiában rejlő lehetőségek kiaknázásához. Egyes kutatási eredmények szerint az internetet használók magasabb társadalmi tőkével rendelkeznek és az internet használata még a társadalmi tőkét is növeli (Albert et al., 2007). Az USA-ban a kilencvenes években kivitelezett longitudinális vizsgálatok eredményei is ezt mutatták, illetve további panelvizsgálatok adatai a különbségek fennmaradását jelezték (NTIA, 1995, 1998, 2000).

Digitális szakadékról beszélhetünk egyrészt demográfiai, globális vagy földrajzi értelemben, másrészt az egyes kontinensek, országok közötti és országon belüli különbségekre utalva, valamint használhatjuk társadalmi értelemben is az egyes társadalmi csoportok közötti eltérésekre fókuszálva. Norris (2001) a globális és a társadalmi szakadék fogalma mellett a demokratikus szakadék fogalmát is bevezeti, abban a tekintetben, hogy „az infokommunikációs eszközök milyen hatással lehetnek a társadalmi, politikai közéletre, a hatalom elosztására és a fennálló politikai rendszerre” (Fehérvári, 2017:158; Simon, 2017).

A technológiához való hozzáférési esély növelése a fennálló egyenlőtlenségek csökkenését idézi elő, vagy a privilegizált csoportok további megerősödéséhez vezet. A szakirodalom ezt az innováció terjedésével magyarázza, mely egy „S” alakú diffúziós görbét ír le (Rogers, 1983). A görbe alapján kezdetben alacsony az új technológiát használók száma majd megemelkedik a felhasználók száma majd később begyűjtja „telítődés” (Rogers, 1983) tapasztalható. Rogers másik ehhez hasonló ábrája a Gauss-görbe, melyről szintén leolvasható, hogy az innovációt a görbe kezdeti és végső szakaszában egységnyi idő alatt kevesen kezdik el használni, míg a középső szakaszban növekedés figyelhető meg (Buda, 2018:19-21). A korai használók általában magasabb társadalmi státussal rendelkeznek. A diffúzióelmélet normalizációs modellje szerint a hozzáférés javítása a leszakadó csoportok felzárkózásának esélyét növelné (Macbride, 1980), míg a stratifikációs modell a privilegiumok fennmaradását és az egyenlőtlenségek elmélyülését hangsúlyozza (Nagy, 2008; Dutton-Sheperd & Di Genmaro, 2006).

A kétezres évek közepétől az elsődleges és másodlagos egyenlőtlenség fogalmak is elterjedtek. Az elsődleges egyenlőtlenség az internet-hozzáférést (használ/nem használ) vizsgálja, míg a másodlagos egyenlőtlenség az internethasználat jellemzői szerinti különbségekre koncentrál (Csepeli & Prazsák, 2012; Csepeli, 2016). A kutatók felhívják a figyelmet, hogy az internet nem használata nem feltétlen számít hátránynak. A szakirodalom ezt a jelenséget digitális választásnak nevezi, amikor valakinek rendelkezésére áll a technológia és lehetséges lenne

használni azt, azonban ennek tudatosan ellenáll (Dutton-Sheperd & Di Genmaro, 2006; Bognár & Rét, 2005). Magyarország európai viszonylatban digitális technológia téren (digitális hozzáférés és eszközhasználat) elmarad az európai átlagtól (KSH, 2016). A 2015-ben felmért adatok alapján Magyarországon az internettel rendelkező háztartások aránya 76% volt, ami 7 százalékponttal kevesebb, mint az uniós átlag. Ezzel szemben Hollandiában és Luxemburgban a háztartások internet-ellátottsága 96-97%-ra volt tehető. 2015-ben a hazai háztartások háromnegyede rendelkezett széles sávú internetkapcsolattal, ami az uniós átlagtól 5 százalékponttal marad el (Fehérvári, 2017:160).

Ebben a tekintetben nemcsak az országok között, hanem országon belül is tapasztalhatók regionális különbségek (Fehérvári, 2017; Labancz & Barnucz, 2016; Barnucz & Labancz, 2015). A mobil internetelés kapcsán is regionális különbségek figyelhetők meg. Mobil internet-hozzáférés tekintetében Észak-Magyarország (38,1%), és Észak-Alföld (35,9%) is elmarad Közép-Magyarország (55%) mögött. Az országon belüli okostelefon-, számítógép- és internet-hozzáférés adatai alapján az Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön élő fiatalok vannak a legkedvezőtlenebb helyzetben. A hozzáférés tekintetében az iskolázottságban tapasztalható törésvonal (Székely & Szabó, 2017). A magyar oktatásrendszerben a társadalmi egyenlőtlenségek az alábbi szocio-demográfiai tényezők mentén vannak jelen: településtípus, szociális háttér, nemi és etnikai hovatartozás. Az említett egyenlőtlenségi dimenziók a digitális írástudásban is tetten érhetők (Fehérvári, 2017).

Összességében elmondható, hogy a társadalmi egyenlőtlenségeket meghatározó tényezők (életkor, iskolázottság, szocio-demográfiai háttér, iskolák tanulói összetétele, stb.) (Holeček Farniczka, 2014; Hüse et al., 2014; Simon, 2012) a digitális egyenlőtlenségek mentén is alkalmazható magyarázó változók lehetnek. Nemcsak országok közötti, hanem országon belüli és régiók közötti különbségek is kirajzolódhatnak a digitális egyenlőtlenségek mentén.

Az empirikus kutatás bemutatása

A tanulmányban egy nemzetközi projekt keretében megvalósult kutatás ("How to help children from families of ethnic minorities in the adaptation to school in V4 countries" a Visegrad Fund international project, ID 11410116), – mely az etnikai kisebbségekhez tartozó tanulók iskolai integrációját vizsgálta – részeredményeit mutatjuk be a számítógép és az internet otthoni ellátottságára vonatkozóan. A kutatás célja az iskolai, osztálytermi inklúzió és exklúzió vizsgálata volt, alapvetően az etnikai csoportokhoz tartozó diákok osztályon belüli helyzetére fókuszálva (Fónai és mtsai, 2014; Fónai & Hüse, 2018). Jelenlegi kutatásunk célja a digitális egyenlőtlenségekre utaló jelenségek nyomainak feltárása, amelyhez a vizsgált országok tanulóihoz fűződő szociológiai elemzések is szükségesek.

A kutatás módszere

A kutatás során önkitöltős kérdőívet alkalmaztunk, melynek dimenziói a következők voltak: tanulói önértékelés (milyen tanuló vagyok), QSL skála (Question of School Life), SNI és BTM, támogató kapcsolatok, iskolai sikerek és kudarcok, települési, családi háttér, háztartás, vallásosság, etnikai hovatartozás. A tanulmányban a megkérdezett tanulók családi háttérére (anyagi helyzet), településtípusára, etnikai hovatartozásukra vonatkozó adatokkal dolgozunk. A kutatás két hullámban történt, 2014-2015-ben Lengyelországban és Magyarországon kérdeztük meg a tanulókat (11-12 éves korosztály), majd 2017-2018-ban Nyugat-Ukrajnában, a magyarok által is lakott Kárpátalján (Crosscarpathia) (N=1103)¹. Alapvetően a magyarországi eredményekre koncentráltunk (n=552), de a kutatásban résztvevő országok alapján egy összehasonlító elemzést is ismertetünk (N=1103).

Hipotézisek és kutatási kérdések

A számítógép- és internet-ellátottságra vonatkozó kutatási kérdések és hipotézisek az alábbiak voltak:

- Van-e családban számítógép, internet vagy egyéb IKT eszköz?
- Befolyásolja-e a számítógép- és az internet-ellátottságot a tanulók családi anyagi helyzete, az etnikai hovatartozás, a településtípus?
- H1: A jobb anyagi helyzetű családok azok, akiknek az otthonukban számítógép, mobil eszköz (pl. tablet) és/vagy internetszolgáltatás áll rendelkezésükre.
- H2: Az etnikai hovatartozás besorolása alapján, a magukat magyar származásúnak valló diákok azok, akiknek otthon számítógép, mobil eszköz (pl. tablet) és/vagy internetszolgáltatás van a birtokukban.
- H3: Leginkább a városi diákok azok, akik számítógéppel, mobil eszközzel (pl. tablet) és/vagy internetszolgáltatással rendelkeznek.

Eredmények

A kutatásunk során azt vizsgáltuk, hogy a megkérdezett tanulók rendelkeznek-e számítógéppel, bármilyen mobil eszközzel (pl. tablet) és/vagy internetszolgáltatással. Ha rendelkeznek internettel, akkor milyen típusú szolgáltatással: vonalas, mobil, mindkettő vagy egyik sem. A függő változókat (az említett három kérdés) négy független, magyarító változó bevonásával vizsgáltuk (család anyagi helyzet, településtípus, identitás, országok).

¹ Az elemzett mintába 271 lengyel (95,6 % lengyel, 4,4 % kettős identitás), 552 magyar (80,3 % nem roma; 11,6 % roma; 6% kettős; 2,2 % egyéb identitás), és 280 kárpátaljai diák (64,6 % nem roma; 18,9 % roma, 8,9 % magyar-ukrán, 7,5 % magyar-roma identitás) került.

Az első elemzés során a tanulók családi anyagi helyzetével² vizsgáltuk a függő változókat. A tanulóknak 6 fokozatú Likert skálán kellett megjelölniük, hogy milyennek ítélik meg a családjuk anyagi helyzetének változását az elmúlt 3 évben. A család anyagi helyzetére vonatkozó független változóból kétértékű „dummy” változót hoztunk létre, ahol az 1 azt jelenti, hogy a tanuló jónak, a 2 pedig azt, hogy rossznak ítéli a család anyagi helyzetét. Az eredmények alapján szignifikáns különbséget találtunk a vizsgált tanulók családi anyagi helyzete, valamint a számítógép- és internet-ellátottság között. Leginkább a jó családi anyagi helyzettel rendelkező diákok rendelkeznek személyi számítógéppel és használnak vonalas és/vagy mobil internetet, míg a rosszabb anyagi helyzettel rendelkezők mindkettőt vagy egyiket sem használják. A szakirodalom egyértelműen alátámasztja a kapott eredményeket, miszerint az internethasználók a magasabb státusú társadalmi rétegekből kerülnek ki (Albert et al., 2007; Steven & John, 2007). Török (2003) kutatási eredményeiből is tudjuk, hogy az anyagi természetű gondokkal küszködők körében alacsonyabb a számítógép és internet-ellátottság.

A következő magyarító változó a tanulók önbesorolás alapú etnikai hovatartozása volt.³ A tanulóknak több nemzetiségből kellett kiválasztaniuk, hogy hova sorolják önmagukat. Az elemzés során négy kategóriát állapítottunk meg (magyar, roma, kettős identitás⁴ és egyéb) a könnyebb értelmezhetőség miatt. Az eredmények szignifikáns különbséget mutattak a tanulók identitása és a vizsgált függő változók között. Főleg a magyar és a kettős identitású tanulók azok, akik leginkább rendelkeznek számítógéppel és internettel. A magyar tanulók inkább vonalas internet szolgáltatást vesznek igénybe, míg a kettős identitású tanulók inkább mobil internetet használnak. A roma származású tanulók mindkét lehetőséghez hozzáférnek (vonalas és mobil internet).

A következő független változó a településtípus volt.⁵ Egy 5 fokozatú Likert skálán kérdeztük meg, hogy milyen jellegű a kutatásba bevont tanulók állandó lakóhelye. Ezt követően kétértékű „dummy” változót hoztunk létre (város, falu). Az eredmények szerint szignifikáns különbség mutatkozott a tanulók településtípusa és a számítógép-ellátottság, valamint az internet típusa között. Az adatokból az látszik, hogy főleg a városban élő diákok azok, akik rendelkeznek személyi számítógéppel és internettel is. A városi diákok leginkább vonalas internetet használnak, míg a falusi diákok mindkét szolgáltatási lehetőséget igénybe. A

² Független változó: család anyagi helyzete – kérdőív kérdése: Hogy érzed, az elmúlt két évben hogyan változott a családod anyagi helyzete? 1) sokkal jobb lett; 2) jobb lett; 3) ugyanolyan maradt; 4) rosszabb lett; 5) sokkal rosszabb lett; 6) nem tudom megítélni

³ Független változó: identitás – kérdőív kérdése: Hova sorolod magad a következő nemzeti, etnikai csoportok közül? (Ha úgy érzed helyesnek, kettőt is bejelölhetsz.) (1) Magyarok; (2) Románok, cigányok; (3) Németek; (4) Szlovákok; (5) Horvátok; (6) Románok; (7) Ukránok; (8) Ruszinok; (9) Szerbek; (10) Szlovénok; (11) Lengyelok; (12) Görögok; (13) Bolgárok; (14) Örmények

⁴ kettős identitás: magyar és roma

⁵ Független változó: településtípus – kérdőív kérdése: Milyen jellegű az állandó lakóhelyed (ahol élsz)? 1. főváros; 2. megyeszékhely; 3. kisebb város; 4. falu; 5. tanya

szakirodalom alapján a társadalmi és a digitális egyenlőtlenségek is tetten érhetők az egyes magyarító változók mentén, mint például a településtípus. Török (2003) kutatási eredményei is alátámasztják a települési hierarchia hatását. Míg a fővárosban a megkérdezett szülők 2/3-a rendelkezett otthon számítógéppel, addig ez az arány kisebb az alacsonyabb lélekszámú településtípusokon megkérdezett szülők körében.

Az utolsó bevont független változó a kutatásban résztvevő országokra vonatkozott, így a teljes mintán (N=1103) végeztük az összehasonlító elemzést. Az eredményekből látható, hogy szignifikáns különbség van a vizsgált országok, valamint a számítógép- és internet-ellátottság, illetve a tanulók által használt internet típusát illetően. A lengyel és a magyar diákok azok, akik leginkább rendelkeznek személyi számítógéppel és/vagy internettel. Az internet típusát illetően, a lengyel diákok főleg vonalas internetet, a magyar és az ukrán-kárpátaljai diákok pedig mobil internetszolgáltatást használnak, vagy mindkét szolgáltatást inkább igénybe veszik.

Összegzés

Kutatásunk egy nemzetközi kutatás empirikus eredményein alapul. A kutatás célja a digitális egyenlőtlenségekre utaló jelenségek nyomainak feltárása volt, melyhez néhány független változó bevonására volt szükségünk. A kutatás során azt vizsgáltuk, hogy az említett szocio-demográfiai változók befolyásolják-e a tanulók számítógép- és internetszolgáltatás lehetőségét, valamint az internetelérhetőség típusát (vonalas, mobil). Azt feltételeztük, hogy a számítógép- és internet-ellátottság és a vizsgálatba bevont független változók között szignifikáns különbség mutatkozik. A hipotéziseink beigazolódtak, hiszen a legtöbb esetben szignifikáns eredmények bizonyítják a vizsgált tanulók számítógép- és internet-ellátottságát, az internetszolgáltatás típusát, valamint a bevont magyarító változók kapcsolatát. Az eredmények szerint leginkább a jobb anyagi helyzettel rendelkező városi diákok azok, akik számára számítógép- és internetszolgáltatás áll rendelkezésre az otthonukban. A magyar tanulók inkább vonalas internetszolgáltatást vesznek igénybe, míg a roma származású tanulók inkább mobil internetet használnak. A kettős identitású tanulók mindkét lehetőséghez hozzáférnek (vonalas és mobil internet). Összességében, tehát a vizsgálat során talált eredmények alapján elmondható, hogy az egyes magyarító változók befolyásolják a tanulók számítógép és internet-ellátottságát.

Irodalomjegyzék

- Aknai D. O. (2017). Táblagépes alkalmazások használata értelmi sérült, autizmuspektrum-zavarral élő tanulók megsegítésében. In Aknai D. O., & Fehér P. (szerk.), *Mobil – Világ – Iskola. Válogatott tanulmányok az I. Mobil*

- eszközök az oktatásban konferenciáról* (pp. 38-49). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó; Veszprém: IKT Master Minds Kutatócsoport.
- Albert F., Dávid B., & Molnár Sz. (2007). Az Internet-használat és a társadalmi tőke időbeni alakulása Magyarországon. Egy longitudinális vizsgálat eredményei. *Szociológia Szemle*, 3 (4), 93-114.
- Angelusz R., Fábán Z., & Tardos R. (2004). Digitális egyenlőtlenségek és az infokommunikációs eszközhasználat válfajai. In Kolosi T., Tóth I. Gy., & Vukovich Gy. (szerk.), *Társadalmi Riport 2004* (pp. 309-331). Budapest: TÁRKI.
- Barnucz N., & Labancz I. (2015). Pedagógusok és az IKT Magyarország keleti régióiban. In Pusztai G., & Morvai L. (szerk.), *Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében* (pp. 235-245). Nagyvárad, Budapest: Partium.
- Bognár É., & Rét Zs. (2005). A digitális egyenlőtlenségek kulturális vonatkozásai. In Dessewffy T., Fábán Z., & Z. Karvalics L. (szerk.), *Internet.hu. A magyar társadalom digitális gyorsfényképe 2.* (pp. 124-152). Budapest: Gondolat-Infonia.
- Buda A. (2018). *Pedagógusok a digitális korban Trendvizsgálat egy nagyváros iskoláiban*. [Habilitációs értekezés]. Debrecen: Debreceni Egyetem.
- Castells, M. (2005). *A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest: Gondolat-Infonia.
- Czékman B. (2018). Tabletek és módszerek: A mobiltechnológia tanórai alkalmazása a pedagógia szemszögéből. In Buda A., & Kiss E. (szerk.), *Interdiszciplináris pedagógia és a taneszközök változó regiszterei* (pp. 95-105). Debrecen: Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete, Kiss Árpád Archivum Könyvtára.
- Csepeli Gy., & Prázsák G. (2012). *Információs társadalom 2.0.* Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar.
- Csepeli Gy. (2016). A Z nemzedék lehetséges életpályái. *Educatio*, 25 (4), 509-515.
- Dutton, W. H., Sheperd, A., & Di Gennaro, C. (2006). Digitális megosztottság és digitális döntések. Az internet terjedésének és használatának brit és nemzetközi mintázatai. In Dessewffy T., Fábán Z., & Z. Karvalics L. (szerk.), *Internet.hu: a magyar társadalom digitális gyorsfényképe 3.* (pp. 205-226). Budapest: TÁRKI.
- Fehér P. (2014). MOOC mint a professzionális önfelkészítés lehetséges eszköze tanárok számára. In Námesztovszki Zs., & Vinkó A. (szerk.), *IKT az oktatásban konferencia* (pp. 220-227). Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
- Fehérvári A. (2017). Digitális egyenlőtlenségek Magyarországon. *Educatio*, 26 (2), 157-168. doi: 10.1556/2063.26.2017.2.1
- Fónai M., Balogh E., Barnucz N., Hüse L., & Zolnai E. (2014). The Roma Population of Small Towns. In Liberska, H., & Farnicka, M. (szerk.), *A Child of Many Worlds: Focus on the Problems of Ethnic Minorities* (pp. 85-109). Frankfurt: Peter Lang.
- Fónai M., & Hüse L. (2018). Roma tanulók és az iskola. In Endrődy-Nagy O., & Fehérvári A. (szerk.), *Innováció, kutatás, pedagógusok* (pp. 600-611). Budapest: Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete (HERA).
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press.
- Holeček, V., & Farnicka, M. (2014). National Minorities with a Focus on the Roma Problem and its Historical and Social-Psychological Aspects. In Liberska, H., &

- Farnicka, M. (szerk.), *A Child of Many Worlds: Focus on the Problems of Ethnic Minorities* (pp. 67-83). Frankfurt: Peter Lang.
- Hüse L., Balogh E., Barnucz N., Fónai M., & Zolnai E. (2014). The Discourse of Social Exclusion and its Benefits for the Majority. In Liberska, H., & Farnicka, M. (szerk.), *A Child of Many Worlds: Focus on the Problems of Ethnic Minorities* (pp. 47-66). Frankfurt: Peter Lang.
- Labancz I., & Barnucz N. (2016). Kísérlet az IKT-eszközhasználat hatásának vizsgálatára hallgatók körében. In Pusztai G., Bocsi V., & Ceglédi T. (szerk.), *A felsőoktatás (hozzáadott) értéke: Közelítések az intézményi hozzájárulás empirikus megragadásához* (pp. 262-277). Nagyvárad: Partium; Budapest: Új Mandátum.
- Macbride, S. (1980). *Many Voices One World: Towards a New More Just and More Efficient World Information and Communication Order. Communication and Society Today and Tomorrow*. London: Kogan Page; New York: Uniput; Paris: Unesco.
- Nagy R. (2008). Digitális egyenlőtlenségek a magyarországi fiatalok körében. *Szociológiai Szemle*, 18 (1), 33-59.
- Machlup, F. (1962). *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. Princeton: Princeton University Press.
- Norris, P. (2001). *Digital Divide, Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NTIA (1995). *National Telecommunications and Information Administration. Falling Through the Net: A Survey of „Have Nots” in Rural and Urban America*. Washington DC, US: Department of Commerce.
- NTIA (1998). *National Telecommunications and Information Administration. Falling Through the Net II: New Data on Digital Divide*. Washington DC, US: Department of Commerce.
- NTIA (2000). *National Telecommunications and Information Administration. Falling Through the Net: Toward Digital Inclusion*. Washington DC, US: Department of Commerce.
- KSH (2016). *Az infokommunikációs technológiák és szolgáltatások helyzete Magyarországon, 2015*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Török B. (2003). A számítógép-használat óvodáskorban - az országos szülővizsgálat eredményei alapján. In *Iskola – Informatika – Innováció*. Budapest: Országos Köznevelési Intézet.
- Rogers, E. M. (1983): „Diffusion of Innovations”. [3rd Edition]. New York: The Free Press.
- Steven, P. M., & John, P. R. (2014). The income digital divide: Trends and predictions for levels of internet use. *Social Problems*, 54 (1), 1-22.
- Székely L., & Szabó A. (Eds), (2017). *Magyar Ifjúságkutatás 2016*. Budapest: Új Nemzedék Központ.
- Ürmösné Simon G. (2012). *Egynyelvűek kommunikációja a nemek tükrében. Spring wind konferenciakötet*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Ürmösné Simon G. (2017). A Case Study Based on a Spontaneous Discourse of Greek-Hungarian Bilinguals in Respect of Interjections, Swear Words and Syntactical Mistakes, as Regards Gender. *Magyar Rendészet*, 17 (4), 193-210.